Н.М. Холод, канд. екон. наук, доц.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ НА НЕРІВНІСТЬ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ТА БІДНІСТЬ У КРАЇНАХ З ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

У статті вивчено вплив соціальних трансферів на нерівність розподілу доходів населення та бідність у країнах з перехідною економікою. Автор доходить висновку, що у всіх посткомуністичних країнах трансферти зменшували рівень бідності. У країнах Центральної Європи та Балтії програми соціального захисту зменшували нерівність розподілу доходів, а у країнах СНД – навпаки – збільшували її. Країни СНД, в тому числі і Україна, повинні підвищити адресність програм соціального захисту, що особливо актуально в умовах фінансової кризи.

In the article the influence of social transfers on income inequality and poverty in transitional countries is studied. The author concludes that in all post communist countries transfers did decrease poverty level. However in Central Europe and Baltic countries social security programs reduced income inequality but instead in CIS countries – increased it. CIS countries have to improve targeting of social security programs, that especially important during financial crisis.

Трансформація економічних систем у країнах з перехідною економікою спричинила радикальні зміни у всіх сферах життя. Найголовнішими соціальними змінами у пострадянських країнах, особливо на початкових етапах ринкових перетворень, стало зниження рівня життя населення, зростання нерівності у розподілі доходів та поширення бідності. Завершення перехідного періоду в країнах Центральної Європи та Балтії і досягнення макроекономічної стабільності у країнах СНД дозволяє здійснити ретроспективний аналіз ефективності заходів соціальної політики у пострадянських країнах. Метою даної статті є аналіз зміни систем соціальних трансфертів та їх вплив на бідність та нерівність розподілу доходів населення.

У науковій літературі часто можна зустріти порівняння систем соціальних трансфертів у різних країнах, однак дослідники зазвичай розглядають ці проблеми через широку призму – наприклад досліджують методи надання соціальних трансфертів, аналізують їх частку у ВВП тощо. Досліджень, які б напряму стосувалися вивчення впливу трансфертів на розподіл доходів населення є досить мало. Навіть у розвинених країнах порівняльні дослідження ефективності надавання соціальних трансфертів не надто поширені. Наприклад, у країнах ЄС такі дослідження розпочалися лише у 90-х роках XX ст. після запровадження панельного дослідження європейських домогосподарств (*European Community Household Panel*), що дало змогу порівнювати перерозподільні наслідки трансфертів у Європейському Союзі.

Дані цього дослідження показують, що у 1994 р. соціальні трансферти відігравали різну роль у зменшенні нерівності у країнах Європейського Союзу. За допомогою трансфертів найбільше знижували нерівність у розподілі доходів у Данії (на 46,0%), Бельгії (41,5%) і Нідерландах (40,8%). Найменший вплив трансфертів на нерівність розподілу доходів був у Португалії та Греції (коефіцієнт Джині після трансфертів знизився на 22,7% і 26,6% відповідно). Основне призначення трансфертів – підтримувати рівень життя і

знижувати рівень бідності. Трансферти найбільше знижували бідність у Нідерландах (на 64,1%) та Данії (63,8%), а найменше – у Португалії (33,2), Греції (37,3) та Ірландії (39,9%) [7, с.22, 24].

Останнім часом дослідження проблем ефективності використання соціальних видатків для зниження рівня бідності та нерівності різко активізувалися. На перший план дослідження виходять проблеми дієвості та ефективності використання соціальних видатків. Уперше поняття «дієвість» (*effectiveness*) і «ефективність» (*efficiency*) соціальних видатків у ЄС було визначено у нещодавньому документі Європейської Комісії [3].

Дієвість соціальних видатків можна визначити тою мірою, якою фактично розміщені ресурси наближуються до соціально бажаного результату. Наприклад, соціальним завданням може бути зменшення ризику бідності (що визначається певним порогом доходів). Якщо ринкове розміщення коштів без втручання уряду залишає 30% відсотків населення в зоні ризику бідності, то дієвість вимірюється тим ступенем, на рівні якого урядові втручання зменшили ризик бідності. Іншими словами, дієвість соціальних трансфертів визначається зниженням бідності від рівня, що існував би без надання трансфертів. Дієвість трансфертів вимірюють трьома показниками: ступенем охоплення населення трансфертами (% бідних, які отримують трансферти), витіканням трансфертів або помилкою включення (% трансфертів, які отримують небідні домогосподарства) та адекватністю (частка соціальних трансфертів у видатках домогосподарств) [4, с. 11].

Ефективність може бути визначена як кількість ресурсів, від яких довелося відмовитися, щоб досягти бажаного розміщення. Соціальні видатки є більш ефективними, якщо менше ресурсів було використано для впровадження певної зміни, або якщо, для певного рівня альтернативної вартості, економіка наближується до бажаного розподілу. Іншими словами, найбільш ефективними є програми, які при найменшій кількості ресурсів найбільше зменшують рівень бідності. Кількісно ефективність соціальних трансфертів Світовий банк вимірює їх часткою у видатках 10% найбідніших домогосподарств.

Країни ЄС мають різні цілі та різну дієвість соціальних видатків. Німецький дослідник П. Герман на основі регресійного аналізу дослідив рівень дієвості соціальних трансфертів у країнах Європейського Союзу. Він дійшов висновку, що початковий рівень бідності до трансфертів коливається у діапазоні від 17 до 30% населення (за межу бідності прийнято 60% медіанного доходу). Після трансфертів рівень бідності становить від 10 до 23% [8, с. 21]. Так, Швеція та Чехія мають найбільш дієві програми соціальних трансфертів, що призводять до найбільшого зменшенні рівня бідності. У той же час, у Греції та Латвії ці програми є найменш дієвими.

Стосовно ефективності соціальних видатків у країнах ЄС, то П. Герман дійшов висновку, що один відсоток зростання соціальних видатків приводить до зменшення рівня бідності на 0,32%. Соціальні видатки у країнах ЄС пояснюють 30% варіації у рівнях бідності. Найбільш ефективними є соціальні видатки у Чехії, Словаччині та Словені, а найменш ефективними – у Греції, Італії та Іспанії [8, с. 31-32]. Найбільш ефективними програмами соціальних видатків щодо зменшення рівня бідності у країнах Європейського Союзу є видатки на охорону здоров'я та програми сімейної допомоги.

У країнах з перехідною економікою проведення порівняльних дослідження впливу соціальних трансфертів на розподіл доходів та рівень бідності супроводжується значною кількістю проблем. По-перше, статистичні дані про соціальні видатки загалом та на окремі

програми доволі часто є непорівняльними. По-друге, якість цих даних, особливо на початку перехідного періоду, була доволі невисокою. По-третє, детальні дані про розподіл соціальних трансфертів між домогосподарствами з різним рівнем доходів доволі часто є недоступними.

У подальшому дослідженні ми будемо використовувати доступні порівняльні дані, а також результати досліджень про вплив трансфертів на нерівність розподілу доходів та бідність в окремих країнах.

У центральноєвропейських країнах соціальні видатки на початку перехідного періоду становили 15-20% ВВП, що було близьким до рівня соціальних видатків у країнах ОЕСР, де вони становили у 1990-х роках приблизно 20% ВВП [13, с. 181]. Усі країни СНД за рівнем соціальних видатків можна поділити на дві групи. До першої групи відносились слов'янські країни та країни Балтії, де рівень соціальних видатків був доволі високим, а до другої – країни Центральної Азії та Кавказу, де ці видатки були суттєво нижчими. Рівень соціальних видатків у 90-ті роки зріс у Болгарії, Україні та Білорусі. У Киргизстані та Узбекистані їх частка у ВВП залишилася приблизно на тому ж рівні, у той час як у Казахстані та Таджикистані рівень соціальних видатків знизився.

Падіння виробництва у країнах СНД призвело до значного зменшення надходжень до бюджету. Труднощі з наповненням бюджетів значною мірою визначили можливість здійснювати заходи для пом'якшення соціальних наслідків переходу до ринку. У багатьох державах СНД не було достатньо коштів для фінансування основних соціальних трансфертів, а у деяких випадках навіть і пенсій. У багатьох країнах були урізані видатки на охорону здоров'я та освіту, що стало додатковим стимулом для поширення неофіційних платежів у цих сферах і більше ударило по бідним, ніж по багатим. Заборгованість із виплатами пенсій та інших соціальних трансфертів стала звичним явищем. Ця заборгованість мала вкрай регресивний характер, оскільки лягала непропорційно важким тягарем на найменш забезпечені верстви населення.

Значною мірою зниження рівня соціальних видатків було зумовлене неспроможністю урядів у 1990-х роках ефективно збирати відрахування на соціальне забезпечення. У табл. 1 наведені дані про ефективність збору відрахувань на соціальне забезпечення у країнах СНД. Цю ефективність обчислюють як відношення фактичних показників збору відрахувань до загальної величини трудових доходів в економіці, поділене на встановлену законом ставку відрахувань до системи соціального забезпечення. Наприклад, рівень збору в розмірі 6% від загального розміру заробітної плати при встанвленій законом ставці відрахувань 10% дасть показник ефективності збору відрахувань на рівні 0,6. Середній рівень ефективності збору цих відрахувань у ЄС становить 65%.

В Україні та Росії рівень ефективності зборів на соціальне забезпечення протягом 90-х років був достатньо високим, а у таких країнах як Грузія та Узбекистан у першій половині 90-х років цей рівень був надзвичайно низьким – менше 10%. Лише у 1997 році у країнах СНД вдалося досягти відчутного підвищення ефективності цих зборів.

Таблиця 1. Ефективність збору відрахувань на соціальне забезпечення у країнах СНД, 1992-1999 (%)

Країна	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Азербайджан	-	62,7	54,7	33,9	62,1	63	76,3	82
Білорусь	74,4	-	12,9	19,1	19,3	-	-	-
Вірменія	82,1	65,2	67,5	80,4	82,1	86,8	81,9	84,9
Грузія	8,6	7,6	9,1	12,8	26,1	38,2	39,8	64,3
Казахстан	37,7	-	39,8	55,3	56,3	51,5	-	-
Киргизстан	-	-	53,0	67,5	60,5	67,7	66,5	60,3
Молдова	47,1	47,1	73,9	77,0	78,2	68,2	71,0	70,5
Росія	105,0	67,9	64,3	62,2	57,8	71,3	62,4	59,3
Таджикистан	55,3	69,8	109,9	17,8	22,1	47,7	33,8	-
Туркменістан	-	-	-	-	-	-	-	-
Узбекистан	-	5,4	-	33,5	35,9	-	-	-
Україна	92,6	81,2	88,5	79,4	78,7	79,9	76,7	80,2

Складено на основі: Transition Report 2001. – London: EBRD, 2001.

У другій половині 90-х – на початку 2000 рр. простежувалися дві тенденції щодо частки соціальних видатків у ВВП. У країнах з високою часткою соціальних видатків у ВВП простежувалася тенденція до їх подальшого збільшення. Країни з невисокими соціальними видатками й надалі їх знижували (табл. 2).

Таблиця 2. Видатки на соціальне забезпечення і соціальну допомогу в країнах СНД у структурі загальних державних видатків, з 1996-1998 до 2001-2003 років (у відсотках)

Країна	1996-1998	2001-2003
Азербайджан	30	21
Білорусь	26	27
Грузія	20	22
Киргизстан	27	30
Молдова	31	24
Росія	18	25
Таджикистан	18	14
Туркменістан	15	18
Узбекистан	29	25
Україна	30	36

Джерело: Социальный мониторинг «Инноченти» 2006. Анализ детской бедности у Юго-Восточной Европе и Содружестве Независимых Государств. – ЮНИСЕФ, 2006. – С. 69.

Зокрема, частка видатків на соціальне забезпечення у державних видатках різко скоротилися у Азербайджані – з 30% в 1995-1998 рр. до 21% в 2001-2003 рр. У Таджикистані та Узбекистані частка видатків на соціальне забезпечення у державних видатках зменшувалася аж до кінця 1990-х років.

На початку 2000-х років частка соціальних видатків у ВВП суттєво відрізнялася у різних країнах з перехідною економікою (рис. 1). Найвищою вона була у країнах

Центральної Європи (Польща, Угорщина та Болгарія). У 2003 р. видатки на соціальне забезпечення і соціальний захист в Україні та Білорусі були приблизно на рівні країн Центральної Європи та Балтії. Більш того, в Україні у наступні роки ці видатки стрімко зросли – до 15,6% ВВП у 2004 р. і 19,6% ВВП у 2005 р. [26, с. 60]. Найменше на соціальні видатки спрямовували Таджикистан, Казахстан, Грузія і Туркменістан.

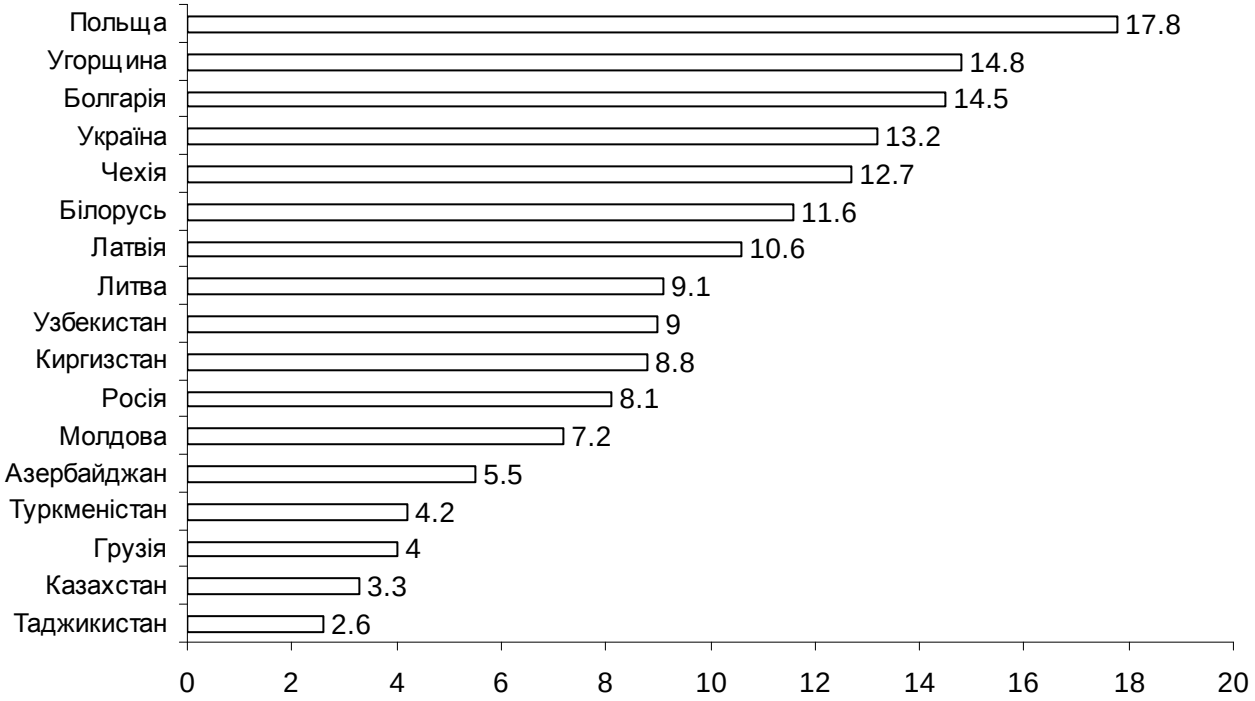

Рис. 1. Державні видатки на соціальне забезпеченні і соціальну допомогу, 2003 (% ВВП)

Джерело: Социальный мониторинг «Инноченти» 2006. – ЮНИСЕФ, 2006. – С. 69

Як соціальні трансферти загалом впливали на динаміку нерівності у розподілі доходів та рівень бідності? Слід сказати, що вплив трансфертів на нерівність у розподілі доходів був неоднаковим у різних країнах. У більшості країн ЦСЄ і Балтії трансферти значно скорочували зростання нерівності. Натомість у країнах СНД, трансферти в кращому випадку залишалися нейтральними, а іноді сприяли зростанню нерівності доходів (табл. 3).

На початку перехідного періоду, центральноєвропейські країни мали добре розвинену систему соціального захисту, однак не завжди соціальні трансферти надходили до найбідніших верств населення. Водночас соціальні трансферти відігравали важливу роль у зниженні рівня бідності, а також у більшості випадків сприяли зменшенню нерівності у розподілі доходів.

У Польщі у 1989 р. грошові соціальні трансферти становили 8,7% ВВП, а у 1993 р. зросли до рівня 19% ВВП [15, с.43]. У той час 87,8 відсотків усіх домогосподарств отримували одну чи більше видів соціальної допомоги і лише 12% домогосподарств не отримували соціальних трансфертів. Соціальні трансферти забезпечували 44,9% видатків усіх домогосподарств. Загалом, система соціального захисту була помірно прогресивною: частка соціальних трансфертів у видатках домогосподарств з середньодушовими

доходами нижче мінімальної пенсії становила 55,1%, а у домогосподарствах з доходами вище мінімальної заробітної плати – 42,7% [15, с. 52-53].

Таблиця 3. Вплив державних трансфертів на загальну нерівність доходів

Країна	Частка у загальному доходів, %	Коефіцієнт концентрації	Вплив на загальну нерівність, %
Центральна Європа			
Болгарія	20,2	0,004	0,2
Угорщина	31,9	0,028	3,7
Естонія	4,2	-0,023	-0,9
Латвія	25,2	0,070	5,5
Польща	29,6	0,182	17,3
Словенія	20,1	0,042	2,9
СНД			
Вірменія	4,9	0,104	0,8
Азербайджан	2,9	0,235	4,2
Грузія	3,3	0,042	0,3
Киргизстан	7,4	0,202	3,4
Молдова	10,2	0,184	4,5
Росія	17,5	0,184	7,4
Україна	4,7	0,241	1,2

Джерело: Making Transition Work for Everyone: Poverty and Inequality in Europe and Central Asia. – World Bank, 2000. – P. 162.

У 2002 р. у Польщі частка трансфертів та субсидій у структурі загальних державних видатків становила 22,6% і досягла максимуму у наступному році – 22,9% [18, с. 25]. Однак, незважаючи на збільшення соціальних трансфертів, їх адресність залишалася невисокою. Наприклад, у 2002 р. приблизно 6,3% ВВП було спрямовано на соціальні трансферти (без пенсій), однак лише 44% цих коштів отримували бідні. Натомість 30% соціальних трансфертів (що дорівнювало 2% ВВП) отримували небідні домогосподарства [14, с. 36]. Загалом, більшість дослідників погоджуються, що система соціального захисту в Польщі відігравала позитивну роль у зниженні нерівності розподілу доходів та бідності [11].

Згідно з дослідженнями Т. Гарднера та К. Терелл, в Чехії і Словаччині зниження нерівності в результаті трансфертних платежів у 1989 р. становило понад 20%. Більш того, в період з 1989 до 1993 р. перерозподільний вплив значно збільшився в наслідок посилення адресності і збільшення частки трансфертних платежів в доходах домогосподарств [5].

До середини 90-х років у Чехії було досягнуто суттєвого підвищення адресності соціальних трансфертів. Незважаючи на те, що частка соціальних трансфертів у доходах домогосподарств знизилася з 16,7% у 1988 р. до 11,9% у 1996 р., частка цих трансфертів у доходах найбіднішого децила дещо зросла (з 30,1 до 30,5%), а у доходах найбагатшого децила – різко зменшилася (з 15,4 до 4,4%) [24, с. 22]. Отже, при меншій величині соціальних трансфертів на душу населення, вони стали значно адреснішими, а відтак стали відігравати важливу роль у зменшенні нерівності у розподілі доходів та зменшенні рівня бідності.

У Словаччині адресність надання соціальних трансфертів також суттєво підвищилася. Якщо у 1988 р. частка соціальних трансфертів (без пенсій) у доходах найбіднішого дециля становила 11,3% у 1988 р., то у 1996 р. вона становила уже 31,4%. Натомість частка цих трансфертів у доходах найбагатшого дециля різко зменшилася – з 5,4% у 1988 р. до 1,5% у 1996 р. [5, с. 29]. Соціальні трансферти відігравали важливу роль у зменшенні рівня бідності. Так, наприклад, у середині 90-х років ризик опинитися в зоні бідності у випадку відміни трансфертів зростав з 10,1 до 18,7%. Зростання рівня бідності було б ще більшим для деяких вразливих груп: там, де домогосподарство очолює безробітний, рівень бідності зріс би з 44,7 до 80% [21, с. 16].

В Угорщині на початку 90-х років приблизно 91% домогосподарств отримувала один чи декілька соціальних трансфертів. В середньому находження з системи соціального захисту забезпечували 54% видатків домогосподарств, або 38% їх доходів. Відношення соціальних трансфертів до видатків найбідніших домогосподарств становило 117%, а найбагатших – 30% [6, с. 5]. Відтак система соціального захисту в Угорщині забезпечувала значне зниження рівня бідності. З іншого боку, система соціальних трансфертів була досить дорогою. Унаслідок широкого охоплення домогосподарств програмами соціального захисту відбувалося розпорошення ресурсів і в результаті більшість як чверть домогосподарств, які отримували соціальні трансферти, залишалися бідними. Коефіцієнт концентрації усіх трансфертів становив -0,02, що свідчить про майже егалітарний їх розподіл, що не сприяло зменшенню нерівності у розподілі доходів [9, с. 35].

Однак слід зауважити, що упродовж 90-х років та особливо перед вступом до Європейського Союзу, соціальні видатки в Угорщині зростали, а їх ефективність підвищувалася. Так, між 1999 і 2002 рр. середньодушові видатки на соціальний захист зросли на 7,2%, а у 2002-2003 рр. – на 10% [10, с. 108]. Ефективне використання соціальних трансфертів дозволило Угорщині увійти у групу країн ЄС із найнижчою нерівністю у розподілі доходів [10, с. 81].

У Румунії програми соціального захисту охоплювали близько 87% населення, більшість з яких отримували пенсії чи допомоги на дітей. Однак ці видатки не обов'язково спрямовували бідним домогосподарствам. Найнижчий квінтиль отримував близько 25% усіх видатків на соціальний захист, тоді коли найбагатші 20% домогосподарств отримували 12%. Соціальні трансферти становили 80% видатків на споживання найбіднішого квінтиля, порівняно з 6,8% найбагатшого квінтиля [19, с. 52]. Однак соціальні трансферти відігравали важливу роль у зменшенні рівня бідності. Найбільш адресними були програми гарантування мінімального доходу. У 2000 р. програми гарантування мінімального доходу могли зменшити рівень бідності на 18%, глибину бідності на 36%, а гостроту бідності – на 52% [20, с. 114].

У Болгарії соціальні видатки відігравали основну роль у зниженні масштабів бідності. Програми соціального захисту були всеохоплюючими і у 2001 р. понад 80% населення отримували один чи декілька соціальних трансфертів. Завдяки програмам соціального захисту рівень бідності у 2001 р. знижувався з 35,1 до 12,8% [1, с. XVII].

У Латвії соціальні трансферти не зменшували, а збільшували нерівність у розподілі доходів. Для прикладу, у другій половині 90-х років найбідніший дециль отримував лише 3,5% усіх трансфертів, тоді як два найбагатших – більше ніж 11% (основну роль у такому

розподілі трансфертів відігравав нерівномірний розподіл пенсій на користь багатих) [16, с. 59].

В Естонії роль соціальних трансфертів у зменшенні рівня бідності була доволі суттєвою. На початку 2000-х років за умови відсутності усіх трансфертів ризик бідності зріс би до більш ніж 40% на відміну від 18% після усіх трансфертів. Відтак, п'ята частина населення перестає бути бідною унаслідок отримання соціальних трансфертів [22, с. 45].

Зовсім по-іншому виглядає ситуація в країнах СНД, де розмір державного сектора і суми трансфертів різко скоротилися. Зниження державних видатків сильно вдарило по бідним і призвело до ще більшої нерівності в розподілі доходів.

Недосконала політика надання соціальних трансфертів у країнах СНД призводила до того, що соціальні виплати не зменшували, а навпаки, збільшували нерівність у розподілі доходів. Лише у Вірменії та Грузії їх загальна дія була нейтральна: це одночасно віддзеркалює і їх вкрай незначну вагу в загальних доходах і практично лінійний їх розподіл (безпосередній результат запровадження єдиних пенсій на початковому етапі переходу до ринкової економіки). Найбільше соціальні трансферти призводили до зростання нерівності у розподілі доходів у Росії та Молдові (табл. 4).

Таблиця 4. Вплив соціальних трансфертів на загальну нерівність доходів у країнах СНД

	Частка у загальному доході, %	Коефіцієнт концентрації	Вплив на загальну нерівність, %
Вірменія	4,9	0,104	0,8
Азербайджан	2,9	0,235	4,2
Грузія	3,3	0,042	0,3
Киргизстан	7,4	0,202	3,4
Молдова	10,2	0,182	4,5
Росія	17,7	0,184	7,4
Україна	4,7	0,241	1,2

Джерело: Making Transition Work for Everyone: Poverty and Inequality in Europe and Central Asia. – World Bank, 2000. – P. 162.

Як вважає С. Командер та ін., незважаючи на те, що трансферти на початковому етапі переходу до ринкової економіки у Росії виконували функцію перерозподілу, їх прогресивний вплив на розподіл значно послабшав – як через скорочення частки найбільш прогресивних трансфертів (таких як сімейні допомоги), так і через збільшення концентрації єдиного компонента трансфертів, що збільшувався – пенсій. Автори виявили, що частка трансфертів, яку отримували верхні квінтилі розподілу, в період з 1992-1996 рр. фактично збільшилася. Незважаючи на те, що в 1992 р. трансферти сприяли зменшенню нерівності, до 1994 р. вони призвели до зростання нерівності [2, с. 417]. Схожі результати були отримані фахівцем Світового банку Б. Мілановичем. За його даними, зміна коефіцієнта концентрації пенсій у Росії між 1989 і 1996 роками спричинила зростання коефіцієнта Джині на 3,7 пункти, а загалом соціальні трансферти збільшували нерівність на 6 пунктів [12, с. 319].

Дані МВФ для Молдови свідчать, що з кінця 90-х до початку 2000-х років вплив соціальних трансфертів від нейтральних змінилися на дуже незначно перерозподільні:

однак нерівність у розподілі доходів до і після трансфертів залишалася практично незмінною [17, с. 138]. Хоча пенсії становлять значну частку доходів бідних домогосподарств, унаслідок невисокого їх рівня (пенсії становили менше 30% розміру прожиткового мінімуму та 21,5% розміру середньої зарплати), вплив пенсій на зменшення рівня бідності був дуже незначним [17, с. 29].

В Україні збільшення соціальних трансфертів пояснює трохи більше як 2 п.п. із 6 п. п. зменшення бідності у 2004-2005 рр. Іншими словами, соціальні трансферти забезпечували понад третину зменшення рівня бідності. Однак домогосподарства, які не є бідними, отримували суттєву частку трансфертів: того ж результату можна було б досягти при значно меншому використанні коштів за умови підвищення ефективності їх використання. Отже, на думку фахівців Світового банку, трансферти не були ефективним засобом зменшення рівня бідності в Україні. У 2005 р. найбідніший квінтиль отримував 45% трансфертів, тоді як їх третина надходила до трьох найбагатших квінтилів [23, с.4-5].

Для оцінки впливу соціальних трансфертів на нерівність розподілу доходів нами була здійснена декомпозиція коефіцієнта Джині для грошових доходів населення. Дані обчислень показують, що за період 1999-2008 рр. нерівність у розподілі пенсій пояснювала від 8 до 13% значення коефіцієнта Джині, тобто пенсії підвищували нерівність розподілу доходів. Допомоги, пільги та субсидії призводили до зростання нерівності у 6 з 10 років для яких були зроблені розрахунки. Лише за останні три роки ситуація дещо покращилася – соціальна допомога зменшувала нерівність.

Підсумовуючи викладене вище, слід сказати, що хоча у багатьох країнах з перехідними економічними системами соціальні трансферти не були адресними, їх роль у зменшенні рівня бідності була вирішальною. Однак доволі часто соціальні трансферти збільшували нерівність у розподілі доходів населення. Для подальшого зменшення рівня бідності у країнах з перехідною економікою потрібно посилювати адресність надання соціальної допомоги. Підвищення ефективності соціальних трансфертів дозволить також зменшити нерівність у розподілі доходів, зосередити ресурси для надання допомоги найуразливішим верствам населення та зекономити бюджетні кошти, що є особливо актуальним в умовах економічної кризи.

Література:

1. Bulgaria: Public Expenditure Issues and Directions for Reform. A Public Expenditure and Institutional Review. – World Bank, 2002. – 230 p.
2. Commander, Simon, Andrei Tolstopiatenko, and Ruslan Yemtsov. Channels of Redistribution: Inequality and Poverty in the Russian Transition // Economics of Transition. –1997. – № 2. – P. 411-447.
3. Efficiency and Effectiveness of Social Spending. Achievements and Challenges. Background Note for the Informal ECOFIN of 4-5 April 2008 // Directorate General for Economic and Financial Affairs, European Commission. – 2007. – ECFIN/E3, REP/50604.
4. Fox Louise. Safety Nets in Transition Economies: A Primer // World Bank Social Protection Discussion Paper. – 2003. – № 0306. – 37 p.
5. Garner, Thesia I., and Katherine Terrell. A Gini Decomposition Analysis of Inequality in the Czech and Slovak Republics during the Transition // Economics of Transition. – 1998. – Vol. 6. – №1. – P. 26-46.
6. Grootaert Christiaan. Poverty and Social Transfers in Hungary // World Bank Policy Research Working Paper. – 1997. – No. 1770. – 84 p.

7. Heady Christopher, Theodore Mitrakos and Panos Tsakloglou. The Distributional Impact of Social Transfers in the European Union: Evidence from the ECHP. – European Research Institute, 1999. – 27 p.
8. Herrmann Peter, Arno Tausch, Almas Heshmati and Chemen S.J. Bajalan. Efficiency and Effectiveness of Social Spending // IZA Discussion Paper Series. – May 2008. – IZA DP No. 3482. – 55 p.
9. Hungary: Poverty and Social Transfers // World Bank Country Study. – May 1996. – No. 15616. – 110 p.
10. Joint Report on Social Protection and Social Inclusion. – European Commission, 2006. – 172 p.
11. Keane, Michael P., and Eswar S. Prasad. Inequality, Transfers and Growth: New Evidence from the Economic Transition in Poland // IMF Working Paper. – May 2000. – WP/00/117. – 52 p.
12. Milanovic, Branko. Explaining the Increase in Inequality during the Transition // Economics of Transition. – 1999. – Vol. 7 (2). – P. 299-341.
13. OECD Factbook 2006. – Доступно з <www.oecd.org/statistics/social >. http://miranda.sourceoecd.org/pdf/fact2006pdf/09-02-01.pdf
14. Poland: Growth, Employment and Living Standards in Pre-Accession Poland. – Washington DC: World Bank, 2004. – 82 p.
15. Poverty in Poland. (In Two Volumes). Volume I: Main Report. – World Bank, 1994. – 209 p.
16. Republic of Latvia: Poverty Assessment (In Two Volumes) Volume II. – World Bank, 2000. – Report No. 20707-LV. – 120 p.
17. Republic of Moldova: Poverty Reduction Strategy Paper // IMF Country Report. – 2004. – No. 04/395. – 213 p.
18. Republic of Poland: 2006 Article IV Consultation // IMF Country Report. – 2006. – No. 06/391. – 58 p.
19. Romania Poverty Assessment (In Two Volumes) Volume I: Main Report. – World Bank, 2003. – 78 p.
20. Romania: Building Institutions for Public Expenditure Management: Reforms, Efficiency and Equity. A Public Expenditure and Institutions Review. – World Bank, 2002. – 252 p.
21. Slovak Republic Living Standards, Employment and Labor Market Study. – World Bank, 2001. – Report No. 22351-SK. – 193 p.
22. Trumm Avo. Poverty in Estonia: Overview of Main Trends and Patterns of Poverty in the Years 1996-2002. – Oslo, 2005. – Fafo report No 497. – 64 p.
23. Ukraine: Poverty Update. – World Bank, 2007. – Report No. 39887 – UA. – 43 p.
24. Vecernik Jiri. From Needs to the Market: Changing Inequality of Household Income in the Czech Transition. – Praha: Institute of Sociology, Academy of Sciences, 2001. – 30 p.
25. Transition Report 2001. – London: EBRD, 2001.
26. Створення фіскального простору для економічного зростання: огляд державних фінансів України. – Світовий банк, 2006. – Звіт № 36671. – 185 с.